

Achter slot en grendel

Het gruwelijke levenseinde van 'Kleine Toon'

'Hier kom ik nooit meer uit', moet de beruchte crimineel Jan-Antoon Corts (bijgenaamd 'Kleine Toon') volgens de overlevering verzucht hebben. Hij hoorde op dat moment de deur van het cachot onder het Nederweeter gemeentehuis met een harde klap achter zich dichtvallen. We schrijven de maand mei van het jaar 1752.

In de jaren twintig van de vorige eeuw werd een nieuw gemeentehuis gebouwd, het huidige pand Kerkstraat 65, tegenover de St. Lambertuskerk. Bij de afbraak van het oude raadhuis vond men achter een dichtgemetselde deur een keldertrap. Die leidde naar een onderaardse gang met daaraan een drietal gevangencellen die ooit met een zware deur waren af te sluiten. De cellen waren ongeveer 1.50 meter in het vierkant, hadden geen lichttoetreding en slechts een klein ventilatiegat. Aan de muren bevonden zich smeedijzeren ringen waaraan de gevangenen vastgeketend konden worden. In het pleisterwerk van de achterste cel (voor de zwaarste gevallen) werd ingekraste graffiti gevonden. Men las daar de naam 'Joannes Antonius' en het jaartal 1752. Het waren de laatste uitingen van de vermaarde crimineel Jan-Antoon Corts die in de Nederweeter cel wachtte op zijn veroordeling.

Geradbraakt

Het was de tijd waarin Bokkenrijders en allerhande gespuis dat voor galg en rad was opgegroeid, de omgeving onveilig maakten. Corts was lid van zo'n regionale bende. Toen in de zomer van 1752 in de Ospelse en Astense Peel een grote klopjacht op vagebonden en criminelen werd georganiseerd, trof men 13 personen aan die zich daar verborgen hielden. Onder hen waren ook de vrouw en het kind van Jan-Antoon Corts. Laatstgenoemde was al iets eerder gearresteerd in Leveroy en wachtte op dat moment al vanaf mei in Nederweert op zijn vonnis. Het liep niet goed voor hem af. Corts werd verhoord, veroordeeld, en na een mislukte ontsnappingspoging op 29 augustus 1752 levend geradbraakt op een wagenwiel. Na met gloeiend hete tangen gruwelijk verminkt te zijn aan zijn bovenlichaam, werd hij met rad en al op een brandstapel op de Mildert verbrand. Een gedetailleerd en gruwelijk verslag van de executie verscheen in een van de weinige kranten die er toen waren: De Leydse Woensdagse Courant.

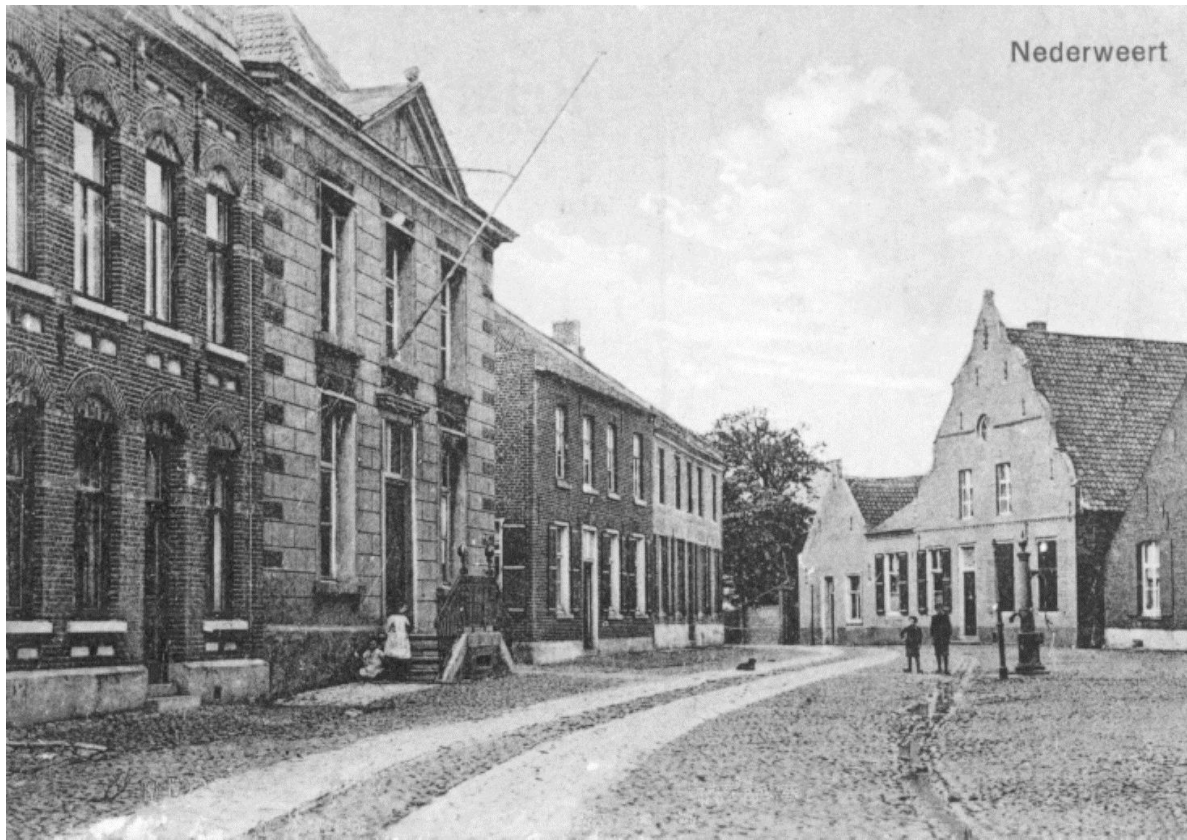
Schrikbeeld

De reputatie en het gruwelijke levenseinde van Jan-Antoon hebben na zijn terechtstelling nog lang nageklonken in Nederweert. Een krantenartikel dat in 1921 gewijd was aan de ontdekking van de oude gevangenis, rept over herinneringen van hoogbejaarde inwoners. Zij wisten nog te vertellen dat ze als kind aangezegd kregen '*Jan-Antoon zal uch krieëge*', als ze niet wilden luisteren naar het ouderlijk gezag. Zo was Jan-Antoon Corts in het geheugen van generaties inwoners een angstaanjagend schrikbeeld geworden.

Geheimtaal

Maar ook op andere manieren heeft Jan-Antoon zijn sporen tot in onze tijd nagelaten. In het Algemeen Rijksarchief in Den Haag bewaart men de verslagen van de verhoren waaraan Jan-Antoon onderworpen is geweest. De Nederweeter gemeentesecretaris had alle verhoren minutieus vastgelegd. Tijdens die ongetwijfeld weinig zachtzinnige ondervragingen gaf hij de geheimtaal prijs waarmee Corts en zijn kompanen spraken. Taalkundigen hebben zijn schelmenbargoens, dat uit honderden woorden bestaat, geanalyseerd. Zodoende weten we bijvoorbeeld de volgende betekenissen: *sossem*=paard, *gallach*=pastoor, *grommen*=kinderen, *knot*=horloge en *mokum*=stad. Corts' laatste woorden tijdens het verhoor in het Nederweeter raadhuis waren "*per bestiept de pen en fiktste in de fonken*" hetgeen betekent: "pak de ijzeren tang en steek ze in het vuur". En, bizar toeval of niet, dat was ook precies de gruwelijke manier waarop hij niet veel later aan zijn levenseinde kwam....

Alfons Bruekers

Een Ansichtkaart uit circa 1920. Tweede pand van links is het voormalige gemeentehuis van Nederweert. (coll. Archief Stichting Geschiedschrijving Nederweert)